

Borvölgyi Györgyi

## Könyvek magántulajdonban (1770-1820)

### Könyvtörténeti konferencia az MTA Könyvtár és Információs Központban

2020. március 6-án az MTA BTK Lendület Nyugat-magyarországi irodalom 1770-1820 Kutatócsoport, a MOKKA Egyesület, MOKKA-R Tagozat és az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága konferenciát rendezett a kutatócsoport által vizsgált időszak olvasmányműveltségéről. A tanácskozásra az MTA Könyvtár és Információs Központban (MTA KIK) került sor. **Monok István** (MTA KIK) nyitó előadásában beszélt a két olvasmánytörténeti kutatásokkal foglalkozó programról (kora újkor, 1530-1750; programvezető: Keserű Bálint, Monok István; 1770-1850; programvezető: Granasztói Olga). Szólt többek között a két korszak eltérő forrásadottságairól, Európa és a Magyar Királyság, illetve Erdély művelődéstörténeti szempontból eltérő korszakolásáról.

A Könyvtermelés, könyvterjesztés, olvasástörténet szekcióban elsőként **Granasztói Olga** (*MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport; Európai könyvterjesztési hálózatok, német kereskedők, magyarországi könyvfogyasztók II. József korában. Új felvetések Pozsony, Pest-Buda és Bécs könyvkereskedelmének kutatásában*) előadásában a 18. század végi Bécs, Pozsony és Pest-Buda német könyvkereskedőinek (pl. Anton Löwe, Doll-testvérek) a külföldi szerzők (a vizsgált mintában: francia nyelvű könyvek) hazai elterjedésében és befogadásában játszott szerepét vizsgálta. Granasztói Olga nem a korabeli francia olvasmányok magyarországi recepciójára volt kíváncsi, hanem a könyvkereskedők mint az olvasóközönséget és az európai könyvpiacot összekötő közvetítők, és az irodalom áruvá válása álltak kutatói érdeklődése középpontjában. **Vasné Tóth Kornélia** (*Országos Széchényi Könyvtár; Széchényi Ferenc alapkönyvtára. Vásári ponyvák a nemzeti nyelv és az olvasás szolgálatában (1770-1820)*) az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtárában őrzött kb.

6700 darabból álló ponyvagyűjteményt vizsgálta. Áttekintést adott a vásári kiadványok nyomdahely- és possessor szempontú megoszlásáról. Beszélt Széchényi Ferenc (1754-1820) könyvtára provenienciakutatásának problémáiról. Bemutató az OSZK említett különgyűjteményében őrzött kincsekből néhányat. A kiadványok Széchényi Ferenc, Horvát István (1784-1846), Jankovich Miklós (1773-1846) és id. Szinyei József (1830-1913) possessor-jegyeit (ex librisek, pecsétek) őrzik. A szekció záróelőadásának alapját az előadó, **Verók Attila** (*Eszterházy Károly Egyetem; Nyugat-Magyarország vs. Kelet-Magyarország? Könyvtermelés az ország legnagyobb egyházmegyéjében (1755-1826)*) társszerkesztésében megjelent, az egri egyházi nyomda két évszázadának termékeit számba vevő kétkötetes bibliográfia adta. (A könyvkiadó egri Líceum. Történet és kiadványjegyzék. I-II. Szerk. Mizera Tamás, Nagy Andor, Verók Attila. Bp., Kossuth, 2017.) Verók elemzése a tipográfia működését, 1755-1826 közötti könyvtermelését az egri egyházmegyében adott időszakban hivatali idejét töltő két püspök (Barkóczy Ferenc, Eszterházy Károly) és két érsek (Fuchs Ferenc, Fischer István) tevékenységén keresztül mutatta be. Beszélt a főpásztorok nyomdához való viszonyáról, eltérő könyvkiadási preferenciáiról. Az egri nyomda kiadványait összehasonlította dunántúli tipográfák nyomtatványaival.

A tanácskozás második és harmadik szekciójában a köznemesek és az alsópapság olvasmányai és a főúri gyűjtemények témakörében hangzottak el előadások. **Horváth József** (*Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér; Adalékok a Győri Egyházmegye római katolikus alsópapságának könyvkultúrájához. Falusi és mezővárosi plébánosok könyvhagyatékai, 1770-1820.*) jelentős forrásanyag tükrében elemezte mezővárosi plébánosok könyvhagyatékait. A gyűjtemények könyvtártörténeti, olvasmánytörténeti (a könyvtár nagysága, a dokumentumok nyelve, az állomány tematikai összetétele, tartalmi „frissessége”) szempontú értékelésében a végrendeletek és árverési katalógusok a könyvek továbbadására vagy eladására vonatkozó adatok is helyet kaptak. **Hegyi Ádám** (*Szegedi Tudományegyetem; Hogyan lesz magánkönyvtárból közösségi könyvtár? Példák két délvidéki református egyházmegye lelkesítői könyvtáraitól a 18/19. század fordulóján*) források alapján – az ő kifejezésével élve – kulturális szempontból perifériának tekinthető két délvidéki református egyházmegye (alsó baranyai, békési) könyves műveltségét vizsgálta. A két terület könyvkultúráját a kéziratos és nyomtatott dokumentumok egyéni és közösségi használata, szóbeliség és írásbeliség találkozása jellemezte. Lásd például: a Bélyei graduál protestáns kéziratos liturgikus énekeskönyv énektételeinek gyülekezeti használata az Alsó-Baranyai Református Egyházmegyében; a reformátusok által tiltott passió szövegének kéziratos terjedése Békésben. **Simon Beáta** (*MNL Zala Megyei Levéltára; Köznemesek magánkönyvtárai a 18. századi Zalában, hagyatéki leltárak alapján*) a 18. századi zalai köznemesség könyvanyagát, olvasmányműveltségét vizsgálta hagyatéki leltárak alapján. Az állományok elemzése kapcsán felhívta a figyelmet a tematikát érintő hangsúlyeltolódásokra. A szerényebb könyvvagyonnal rendelkező tulajdonosok mellett jelentős gyűjteménnyel Inkey Ferenc rendelkezett, aki könyvtárát a

megyére hagyta. **Czeglédi László** (*Eszterházy Károly Egyetem; Könyvgyűjtők, mecénások a zólyomradványi tékában*) egy valamikor rendezett főúri bibliotéka, a radványi Radvánszky család egykor radványi kastélyában található könyvtárával kapcsolatos ismereteket, a 17. századtól kezdődő könyvgyűjtés folyamatát foglalta össze. Az állományról maradtak fenn katalógusok, a gyűjtemény egy része ma is létezik, mégis a teljes rekonstrukció még várat magára. **Szabó Ádám** (*MTA KIK; Egy főúri tudóskönyvtár: a Telekiek gyűjteménye*) előadásában az MTA könyvtárának alapját képező Teleki-könyvtár főúri gyűjtőinek állományépítési elképzeléseit mutatta be. A kutató hangsúlyozta, hogy a két Teleki József (1738-1796; 1790-1855) és Teleki László (1764-1821) a különféle tudományterületeken modern és magas színvonalú szakirodalom összegyűjtésére törekedett, így a bibliotéka 1826-os, a Tudós Társaság javára történt felajánlásakor tartalmi szempontból megfelelően segíteni tudta az újonnan létrejött intézmény munkáját.

A konferencia utolsó négy előadása értelmiségiek, tudósok, irodalmárok gyűjteményeibe engedett betekintést. **Zvara Edina** (*Szegedi Tudományegyetem BTK Kulturális Örökség és Humán Információtudományi Tanszék; Görög Demeter (1760-1833) könyvtárának kéziratjai*) Görög Demeter, a Hadi és Más Nevezetes Történetek/Bécsi Magyar Hírmondó szerkesztője jelentős könyvtárral rendelkezett. A kutató irodalmi kéziratokból válogatott, ezeket a szerzők megjelentetésre küldték Görög Demeternek. Az autográfok részben megjelentek nyomtatásban, részben nem. Batsányi János, Kis János, Révai Miklós, Verseghy Ferenc kéziratai az irodalomtörténet fontos forrásai. Zvara Edina előadásához jól illeszkedett **Doncsecz Etelka** (*MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport; Verseghy Ferenc könyvtárjai*) beszámolója Verseghy Ferenc könyvtárairól és az értelmiségi könyvtár fennmaradt katalógusairól. Ezek a kutató szavával élve pillanatfelvételek, amelyek összehasonlítása az állomány változásának hogyanját követi nyomon, a kutató igyekszik feltárni Verseghy olvasmányainak egyéb, a kapcsolattörténetet is érintő forrásait. **Violáné Bakonyi Ibolya** (*Csokonai Református Gimnázium, Csurgó; Újabb adatok a somogyi udvarházak könyvkultúrájának kérdéséhez*) előadása a 18-19. századi Somogy megye meghatározó értelmiségi alakja, Sárközy István (1759-1845) személyét, más gyűjtemények mellett a csurgói református gimnázium könyvtára alapját képező bibliotékáját mutatta be. Olvasmánytörténeti áttekintésében a somogyi nemes irodalmi kapcsolatait is érintette, könyvek idézett margináliái kapcsán pedig humorát is felvillantotta az előadó. A tanácskozás záró előadását **Dóbbék Ágnes** (*MTA BTK Lendület Nyugat-magyarországi irodalom 1770-1820 Kutatócsoport; Sauttersheim Ignác könyvei*) tartotta, aki a Rousseau barátjaként ismert, kalandos életutat bejárta Sauttersheim Ignác (1738-1767) könyvtárának állományát elemezte. Kiemelte, hogy a könyvjegyzék alapján korszerű jogi műveltséggel rendelkező Sauttersheim könyvei között nem voltak magyar nyelvű kötetek, tematikai összetételét tekintve gyűjteménye polgári könyvtár ismerveit mutatja. A tartalmas konferencia előadásait élénk szakmai párbeszéd (javaslat, vita) egészítette ki.